

Pregledni naučni rad
UDK:316.624:343.3/7-053.6
DOI:10.7251/ZND2501091S

KRIMINOGENI FAKTORI MALOLJETNIČKE DELINKVENCije

Doc. dr Valentina Smolović
Viši sud u Podgorici

Apstrakt: *Mladi sve ranije ulaze u svijet maloljetničke delinkvencije i kriminala. Mnogi od njih su okruženi brojnim rizičnim faktorima koji utiču negativno na njihovu socijalizaciju. Kriminogeni faktori su svi oni činioci koji na bilo koji način utiču na pojavu i razvoj kriminaliteta. Oni predstavljaju skup činilaca psihološke, biološke i socijalne prirode, koji djeluju kao uzroci, uslovi i povodi za kriminalna djela, njihov međusobni odnos i uslovljenost. Postoji mnogo podjela, međutim najrasprostranjenija je podjela kriminogenih faktora na egzogeni i endogeni faktore. Zbog opsežnosti i velikog broja faktora mi ćemo se u ovom radu ograničiti samo na najbitnije spoljašnje kriminogene faktore ne želeći da umanjimo ulogu i značaj ostalih faktora.*

Ključne riječi: *kriminogeni faktori, maloljetnička delinkvencija, kriminal, nasilje.*

Spoljašnji faktori maloljetnički delinkvencije

Maloljetnička delinkvencija je sve veći problem savremenog društva. Sve veća brutalnost i hladnokrvnost u izvršenju krivičnih djela ukazuje na složenu patologiju njihove ličnosti, ali i sve veći broj i uticaj kriminogenih faktora na njihovo ponašanje. U tom kontekstu u radu stavljamo akcenat na spoljašnje faktore. U spoljašnje uzroke maloljetničke delinkvencije ubrajaju se društveno-prirodni faktori, od klime i geografskog položaja, preko ratova i katastrofa, ekonomskih prilika, siromaštva, nezaposlenosti, migracija, do porodice, škole, načina korištenja slobodnog vremena i uticaja masovnih medija.

Siromaštvo

Kao i većina postkomunističkih i tranzicijskih zemalja i naše društvo je pogođeno složenom društvenom krizom koja je ostavila brojne socijalne posljedice. Jedna od najtežih posljedica jeste širenje društvenih devijacija među

djecom i mladima. „Najvažnije generatori „eksplozije“ društvenih devijacija djece i mladih su: masovno siromaštvo i bijeda, nezaposlenost roditelja, opšta socijalna dezorganizacija, favorizovanje nasilnih načina rješavanja društvenih konflikata i netolerancija, poremećaji roditeljskih i porodičnih prilika usljed borbe „da se preživi.“ (Jugović, A., Milosavljević, M. 2009: 174).

Siromaštvu i njegovom uticaju na razvoj delinkvencije u literaturi se pridaje značajna pažnja. Po jednom shvatanju siromaštvo je osnovni kriminogeni faktor, a po drugom, siromaštvo nema značajni uticaj na kriminalitet. Prvo shvatanje je posebno zastupljeno u kriminološkoj literaturi, i uglavnom se veže za niže društvene slojeve. Predstavnicima drugog shvatanja ne odbacuju u potpunosti uticaj siromaštva na kriminalitet, ali mu ne pridaju značajnu važnost jer smatraju da je njegov uticaj ograničen (Singer, Mikšaj-Todorović, 1993).

Bijeda i siromaštvo su prisutni u svim zemljama bez obzira na njihov privredni razvoj. U visoko razvijenim zemljama postoji najveći kontrast između bogatih i siromašnih. Najbolji primjer ovog kontrasta su siromašne četvrti svjetskih metopola u kojima žive tzv. problematične grupe. U ovim četvrtima, najčešće stanovnici žive bez osnovnih egzistencijalnih potreba i u njima vladaju bijeda i siromaštvo. Struktura stanovništva ovih četvrti je heterogena i u njima se sreću razne problematične osobe. Aktuelna socio-ekonomska stvarnost u BIH, (posljednjih dvadeset godina, osim ratnih razaranja, opterećena i sporim tranzicionim procesima) ima presudan uticaj na izraziti porast maloljetničkog prestupništva. Ratom opustošena zemlja, opterećena velikim brojem socijalnih problema, ekonomski gotovo nemoćna bez strane podrške, prepuna različite patologije koju rat ostavlja za sobom, nije još uvijek u mogućnosti da većini svojih građana obezbijedi makar minimum zadovoljavanja osnovnih potreba životnog standarda. Među brojnim uzrocima nastanka maloljetničke delinkvencije, pored siromaštva, je i nezaposlenost, koja za sobom neminovno povlači i čitav niz drugih nepovoljnih faktora koji pogoduju širenju ovog fenomena. Nezaposlenost ima snažan uticaj na ukupno ponašanje ljudi, a u izvjesnoj mjeri na njihovo kriminalno i socijalno- patološko ponašanje. Nezaposlenost teško pogađa, u prvom redu pojedinca i porodicu, tako da često stvara posebno tešku psihičku situaciju među članovima porodice. Smatra se da postoji kauzalna veza između nezaposlenosti i kriminaliteta, posebno kod mlađih osoba koje nisu uspjele da završe školu, da se profesionalno opskrbe i da pronađu adekvatno zaposlenje (Macanović, 2014).

Disfunkcionalnost porodice

Porodica je socijalna zajednica u kojoj se od samog rođenja djeteta, pored oblikovanja njegove ličnosti, odvijaju i nezamjenljivi procesi odgoja – vaspitanja i socijalizacije. U savremenom društvu nijedna porodica se ne može posmatrati izolovano iz opšte društvene realnosti i zakonitosti koje uslovljavaju karakter porodičnog sistema i odražavaju se na porodičnu strukturu, njene odnose i funkcije. Zbog toga i ne iznenađuju što se u savremenoj porodici sve

manje prostora ostavlja porodično-vaspitnom segmentu, iako društvo uglavnom ne stvara dovoljno alternativnih institucija koje bi ovu manjkavost porodice uspješno nadomjestile.

Iako se ne raspolože preciznim pokazateljima o provedenim istraživanjima koja bi se odnosila na socioekonomski status porodice u poslijeratnoj BiH, pretpostavka je da se socioekonomski status porodice, kao mogući faktor prstupničkog ponašanja mladih, ne može smatrati ključnim i dominantnim, bez obzira na katastrofalno lošu socioekonomsku situaciju društvene zajednice u cjelini. Međutim, socioekonomski status porodice značajno determiniše druge psihosocijalne faktore odrastanja djece i maloljetnika i formiranje njihove ličnosti. Uslovi stanovanja čine dio ukupnog životnog standarda porodice. U istraživanjima uslovi stanovanja su posmatrani kao poseban faktor razvoja ličnosti zbog njihove neposredne povezanosti sa razvojem i kvalitetom interpersonalnih porodičnih odnosa i opštim vaspitnim uticajem na djecu i maloljetnike i njihovu socijalizaciju u porodičnom ambijentu. Loši i neadekvatni uslovi stanovanja sigurno su jedan od uzroka češćih odlazaka i boravaka djece i maloljetnika izvan kuće, čime se stvaraju dodatne mogućnosti negativnog uticaja vršnjaka i socijalne sredine (Macanović, 2014).

Uslovi stanovanja, naročito život višečlanih porodica u tijesnom i skućenom prostoru, bili su predmet interesovanja kriminologije u svim ranijim periodima. Rezultati tih istraživanja su bili jasno izraženi stavovima o uskoj povezanosti uslova stanovanja porodice i kriminaliteta djece i maloljetnika. Većina naučnika se slaže u konstataciji da loši uslovi stanovanja imaju uticaje na formiranje nekih karakternih osobina djeteta, kao što su emocionalna labilnost, smanjena sposobnost uspostavljanja kontakta i povećana afektivna napetost, što može predstavljati osnove latentne sklonosti ka delinkventnom ponašanju takve djece i maloljetnika. Danas prevladava mišljenje da, pri proučavanju prestupničkog ponašanja djece i maloljetnika, uslove stanovanja treba posmatrati zajedno sa drugim socio-ekonomskim, demografskim i subjektivnim činiocima (Milić, 2010)

Sastav i veličina porodice kao mogući faktori društveno prihvatljivog ili neprihvatljivog ponašanja djece i maloljetnika, predstavljaju značajno polje interesovanja i proučavanja kriminoloških nauka, sa osnovnim ciljem procjene pedagoškog potencijala porodice i njenog mogućeg pozitivnog ili pak negativnog iticaja na formiranje i razvoj ličnosti djeteta i maloljetnika. Narušeni porodični odnosi značajno su povezani sa devijacijama u ponašanju mladih. Teoretičari upozoravaju da su porodice sa formalno očuvanom strukturom, ali sa poremećenim porodičnim odnosima, daleko rizičnije za pojavu maloljetničke delinkvencije kod djece. Među brojnim nepovoljnim elementima porodične atmosfere koji mogu svojim djelovanjem doprinijeti javljanju delinkvencije mladih, najteže posljedice imaju loši međusobni odnosi roditelja prema djeci, kao i njihov negativan odnos prema društvenim vrijednostima i propisima koji te vrijednosti štite, što se izražava preko kriminaliteta i drugih socijalno –

patoloških oblika ponašanja roditelja. Stalne konfliktne situacije, alkoholizam i nasilje u porodici mogu ostaviti trajne posljedice na psihu djece. U ovim porodicama često dolazi do odbacivanja djece, koje bez obzira na motive udaljava djecu od porodice tako da se ona često odaju bježanju, skitnji, agresivnom ponašanju, krađama i drugim oblicima devijantnog ponašanja (Macanović, 2014).

Poremećeni odnosi, ponekad i nakon razvoda braka roditelja, imaju gotovo katastrofalne posljedice na normalan rast i razvoj djeteta. Naime, neki roditelji i nakon zakonski okončanog razvoda braka, nastavljaju sa stanjem patoloških odnosa prožetih uzajamnom mržnjom, željom za osvetom i izraženom netrepljivošću. Roditelji su još uvijek u narušenim bračnim odnosima u kojem postoji narušena emocionalna povezanost i zavisnost. Zbog svega toga je opšteprihvaćeno opredjeljenje većine autora koji se bave fenomenom prestupničkog ponašanja maloljetnika, da struktura porodice, njena veličina i ekonomske prilike, imaju manjeg uticaja na prestupničko ponašanje maloljetnika od poremećenih unutrašnjih emocionalnih i međuljudskih odnosa u porodici (Pejović, 1997.).

Kvalitet i način vaspitanja u porodici od bitnog su značaja za cjelokupno oblikovanje mlade osobe i njeno ponašanje. Nekvalitetnim vaspitanjem se najčešće smatraju: pretjerano strogo vaspitanje, pretjerano popustljivo vaspitanje i pomanjkanje vaspitanja. Novija istraživanja različite uticaje vaspitanja na pojavu društveno neprihvatljivog ponašanja djece i maloljetnika, nikad ne posmatraju izolovano od osobina ličnosti ispitanika i drugih socijalnih odnosa, naročito u porodici, polazeći od davno definisanog stava da je svako ljudsko biće neponovljiva jedinka, sa isto tako neponovljivim svojstvima. Kvalitet odnosa u porodici, nivo povezanosti među njenim članovima i emocionalna bliskost, u uskoj su vezi sa stavom da pretjerana strogost, te samovoljno kažnjavanje, pogotovo ako takvi postupci djetetu nisu shvatljivi, izazivaju negativne vaspitne učinke u ponašanju, pa vode i u delinkvenciju (Singer, 1993).

Škola kao kriminogeni faktor

Uloga škole je nezamjenljiva u pripremi djeteta za njegovu uspješnu integraciju u društvo. Za većinu djece i maloljetnika svijet porodične sigurnosti dopunjen svijetom školskih obaveza ne predstavlja neugodno iskustvo. Međutim, manji broj dječije populacije već na početku školovanja ispoljava otpor prema školskim obavezama koji vremenom postaje sve veći. Takva djeca teško se navikavaju na novi i često drugačiji vrijednosni sistem i učenje od onog koji su stekli u porodici i kući (Macanović, 2014).

Škola je jedno od najvažnijih mjesta u životu djeteta, gdje se, pored učenja, te razvijanja i praktikovanja međuljudskih odnosa, određena ponašanja potkrepljuju i razvijaju, a često nadopunjuju i učenjem sasvim novih oblika ponašanja. Poremećen tok školovanja, neprimjeren odnos prema školi i školskim

obavezama, pomanjkanje radnih navika i slično može se kod jednog broja djece manifestovati na različite načine. Jedan oblik manifestacije je i agresivno ponašanje. Agresivno ponašanje dovodi do niza neželjenih posljedica, naročito ako se blagovremeno ne interveniše (Milić, 2010).

Neželjene posljedice agresivnog ponašanja djeteta u školi je najčešće, njegova socijalna izolacija od strane vršnjaka, odnosno školskih drugova, ali i učitelja, odnosno nastavnika. To najčešće, dovodi do lošeg uspjeha i odbojnog stava prema školi i školskim obavezama. U takvim slučajevima, škola, vremenom, za dijete postaje izvor frustracija i ono traži društvo druge djece, slične sebi, od kojih će dobiti podršku. Takvo dijete postaje visoko rizično ukoliko se blagovremeno ne interveniše vjerovatnoća da će napustiti školu i odati se društveno neprihvatljivom ponašanju je gotovo izvjesna. Istraživanja uticaja školskih pravila i normi na prestupništvo nalaze da sankcije poput suspenzije i izbacivanja iz škole imaju negativne konsekvence na ponašanje, a jedna studija u Engleskoj pokazuje da stroga školska disciplina i kažnjavanje učenika zapravo doprinose porastu neželjenog ponašanja (Milosavljević, 1997)..

Uzroke poremećenog toka školovanja, neprimjerenog odnosa prema školi i školskim obavezama, pomanjkanja radnih navika ne može se samo pravdati agresivnim ponašanjem djece. Nedovoljno razvijena školska mreža, nepovoljne materijalne i kadrovske prilike, rad u više smjena, česta opterećenost školskih programa različitim dnevnopolitičkim uticajima samo su dio pokazatelja stanja u bosanskohercegovačkom školstvu. Posljedica svega toga je loš uspjeh u školi, ponavljanje razreda i ispoljavanje otvorene netrepljivosti prema školi. Učitelji i nastavnici u nekim slučajevima takođe mogu doprinijeti negativnom odnosu učenika prema školi. „Neprofesionalan i nekorektan odnos nastavnika prema učenicima, bez poštovanja ličnosti i dostojanstva djeteta, neodmjerene i prestroge kazne , koje vrijeđaju ličnost djeteta, subjektivnost u ocjenjivanju znanja, verbalna poniženja, loši interpersonalni odnosi, kako među nastavnicima i učenicima, tako i među samim učenicima, uz izbjegavanje ili neprihvatanje pojedinaca u razredu i slično, mogu predstavljati smetnju uspješnoj integraciji jednog broja djece u školsku sredinu, ali i doprinose stvaranju osjećaja odbojnosti prema školi i školskim obavezama" (Miković, 2004:95).

Uticaj ulice

Kada se posmatra uticaj ulice na nastanak maloljetničke delinkvencije, onda se ta negativnost ispoljava u vidu uticaja onih lica koja se već bave raznim oblicima devijantne djelatnosti. Najčešće se radi o uticaju lica koja konzumiraju alkohol, uživaju opojne droge, skitaju, kockaju se, prosjače , odnosno o licima koja vrše razna krivična djela. Taj uticaj većinom ostvaruju prema mladim koji su vaspitno zapušteni, koji bježe ili su napustili školu, koji su moralno labilni i prepušteni sami sebi. Mladi koji se već bave raznim vidovima kriminalne djelatnosti nastoje da u svoje redove „ uvedu" nove maloljetne delinkvente, što i

postiću najčešće uticajem na navedenu kategoriju mladih. Često se pred nove članove postavlja određeni zadatak da bi bili primljeni u grupu, a to su najčešće izvršenje kriminalnog djela i konzumiranje opojnih sredstava (Macanović, 2014).

Značajno je da socijalni kontekst, pa samim tim i susjedstvo, u kojem pojedinac odrasta, utiče na njegova shvatanja i ponašanje. Često je pojava da stariji i iskusniji kriminalci iz susjedstva nagovaraju i savjetuju maloljetnike kako da izvrše kriminalne radnje. Često ih i nasilno primoravaju prilikom vršenja kriminalnih radnji. „ Ovi negativni uticaji ulice i mjesta koja su inficirana kriminalnim ponašanjem dolaze do izražaja u javljanju manje-više svih krivičnih djela koja vrše mladi. Njihov uticaj je posebno značajan u pogledu javljanja huliganskog i siledžijskog ponašanja. Mnoga istraživanja pokazuju da negativan uticaj ulice i susjedstva ima često veliki uticaj na javljanje sociopatološkog i delinkventnog ponašanja u mnogim zemljama" (Bošković, 2007:14).

Slobodno vrijeme

Slobodno vrijeme djece i maloljetnika, njegovo smisleno organizovanje i način provođenja, predstavlja bitan segment ukupne brige društva za razvoj i rast buduće odrasle osobe. Specifičnost biopsihičkih karakteristika ove izrazito bulnerabilne populacije, naročito u socijalnom okruženju poslijeratne BiH, zahtijevaju poseban pristup u stvaranju odgovarajućih uslova i mogućnosti ta različite vidove organizovanog korištenja slobodnog vremena, kao sastavnog dijela pedagoških vrijednosti. U organizovanju slobodnog vremena maloljetnika bitnu ulogu ima i porodica, koja posredno i neposredno može uticati da djeca i adolescenti, kao članovi porodice, jedan dio slobodnog vremena provode sa jednim ili oba roditelja, najčešće sa ocem. Inače, svako dijete slobodno vrijeme može provoditi na dva načina – spontano i organizovano. Spontano provođenje slobodnog vremena najčešće je popunjeno sljedećim aktivnostima: druženjem sa vršnjacima i grupama djece iz komšiluka, čitanjem knjiga i stripova, gledanjem televizije, zabavama sa video igrama, sportom i različitim igrama u parkovima i na igralištima, šetnjama, različitim posjetama i mnogim drugim neplaniranim aktivnostima. Planirano korištenje slobodnog vremena, koje se može unaprijed utvrditi za dan, sedmicu, mjesec ili godinu, može u sebi sadržavati i sve navedene vrste spontanosti, ali one moraju biti planirane. U planirane aktivnosti unaprijed korištenja slobodnog vremena mogu se ubrojati različite vrste sportskih treninga, volonterski rad, obuka za rad na računaru, učenje plesa itd. (Macanović, 2014).

Većina sprovedenih istraživanja ukazuje na činjenicu da mladi najveći broj krivičnih djela, ali i drugih vidova društveno neprihvatljivog ponašanja, čine upravo u slobodnom vremenu (Milutinović, 1984). Ta konstatacija, ipak, ne znači da je neorganizovano slobodno vrijeme, odnosno njegova zloupotreba, jedini uzrok za sva društveno neprihvatljiva ponašanja djece i maloljetnika.

Takođe, treba imati u vidu da su obim i način korištenja slobodnog vremena djece i maloljetnika uslovljeni kao materijalnim, socijalnim i političkim prilikama nekog društva, tako i socioekonomskim mogućnostima samog djeteta. Po jednom shvatanju delinkvencija mladih je zapravo oblik prevazilaženja dosade koju mladi u slobodnom vremenu doživljavaju. Po drugom shvatanju izvjesni oblici delinkventnih aktivnosti mladih predstavljaju oblik zadovoljenja njihove potrebe za igrom. Mladi u želji da zadovolje potrebu za promjenom, avanturom i sličnim motivima, ponekad u igri upražnjavaju i takve aktivnosti koje sadrže elemente delinkventnog ponašanja ili se vrlo lako mogu pretvoriti u delinkvenciju. Na osnovu nekih istraživanja ustanovljeno je shvatanje da pomanjkanje igrališta, klubova, sekcija i drugih sadržaja i uslova za organizovano i svrsishodno korištenje slobodnog vremena na izvjestan način uslovljava delinkventno ponašanje mladih. U posljednje vrijeme pažnju istraživača sve više privlače različite vrste zabava koje mladi organizuju u svojim stanovima ili se organizuju na raznim mjestima izvan kuće. Ove zabave posebno su karakteristične za djecu iz dobro finansijski situiranih porodica i porodica koje pripadaju višem društvenom sloju. Ove zabave nisu nadzirane i kontrolisane od strane odraslih tako da se ponekad pretvaraju u seksualne i alkoholičarske orgije ili narkomanske seanse (Macanović, 2014).

Uticaj sredstava masovnih komunikacija na maloljetničku delinkvenciju

Danas je život savremenog čovjeka nezamisliv bez masovnih medija. Broj medija i medijska raznovrsnost je u stalnom porastu. Danas djeca i mladi širom svijeta odrastaju u okruženju gdje je prisustvo različitih audio – vizuelnih aparata (televizija, računar) za reprodukciju slike i zvuka neizbježno. U porodičnoj atmosferi većina ukućana čita dnevnu ili sedmičnu štampu, uz sve veće korištenje računara. Prema dosadašnjim istraživanjima, čini se da najveći uticaj na generacije djece imaju televizija, radio, video- igre, internet. Masovni mediji vrše snažan uticaj u procesu formiranja svake osobe, u pozitivnom ili negativnom smislu. Pozitivan uticaj sredstava masovne komunikacije prvenstveno se ogleda u doprinosu širenja ljudske kulture. Posredstvom njih širi se videokrug ljudskih saznanja, budi interesovanje za nova saznanja iz različitih oblasti, i obogaćuju čovjeka pozitivnim i sadržajnim duhovnim, moralnim i drugim vrijednostima i na taj način orijentišu ga u pravcu stvaralaštva, a u isto vrijeme snažna su prepreka negativnoj orijentaciji (Milosavljević, 2005).

Sredstva masovnih komunikacija posebno su značajna za mlade, jer se preko njih prenose informativni, edukativni i zabavni sadržaji i na taj način udovoljava s potrebi i zahtjevu mladih da budu informisani o nečemu i da šire svoja znanja. Međutim, komercijalizacija medija uz pomoć merketinških agencija potiče eksploataciju sadržaja koji su u procesu socijalizacije od strane porodice i škole okarakterisani kao neprimjereni i neprihvatljivi. Ti sadržaji često su puni agresivnosti, egoizma, negativnih heroja, lažnih zvijezda i

sumnjivih vrijednosti. Stoga, pored pozivnog dejstva, sredstva masovne komunikacije mogu vršiti negativan uticaj na djecu i adolescente. Negativnom uticaju sredstava masovne komunikacije na mlade dodatno pogoduju i promjene u njihovom psihofizičkom razvoju, pa su kao takvi izrazito senzibilni i prijemčivi za sve novo i drugačije. Televizija i internet imaju najveći uticaj u razvoju masovnih medija u svijetu. Najveći broj istraživanja o uticaju masovnih medija na djecu posvećen je analizi odnosa mladih prema televiziji i internetu. Prema nekim istraživanjima djeca koja prekomjerno gledaju televiziju, posebno emisije sa scenama nasilja, nerijetko kasnije i sama čine i odgovaraju za kriminalne radnje nasilja (Macanović, 2014).

Nasilje preko interneta (cyberbullying)

Gotovo sva djeca su vlasnici mobilnih telefona. Uz pristup internetu ide i izloženost brojnim opasnostima. Statistika pokazuje da čak 11 % djece koja koriste društvene mreže se vidjela sa potpuno nepoznatim osobama. Mobilni telefoni i računari su postali dio dječije svakodnevnice, zamjenjujući često igru i druženje. U virtuelnom svijetu se zabavlja, ponešto uči i saznaje, ali i izlaže opasnostima, koja djeca ne prepoznaju uvijek. Nije moguće odricanje od novih tehnologija, već najmlađi moraju biti oprezni i umjereni. Nasilje preko interneta, u svijetu poznato kao cyberbullying, opšti je pojam za svaku komunikacijsku aktivnost cyber tehnologijom koja se može smatrati štetnom kako za pojedinca, tako i za opšte dobro. Tim oblikom nasilja među vršnjacima obuhvaćene su situacije kad je dijete ili tinejdžer izloženo napadu drugog djeteta, tinejdžera ili grupe djece, putem interneta ili mobilnog telefona. Postoji dviji vrste nasilja preko interneta: direktan napad i napad preko posrednika. Direktan napad događa se kad maloljetnik:

- Šalje uznemirujuće poruke
- Ukrade ili promjeni lozinku za e-mail ili nadimak na chatu
- Objavljuje privatne podatke ili neistine na chatu, blogu ili internetskoj stranici
- Šalje uznemirujuće slike putem e-maila ili MMS poruka putem mobilnog telefona
- Postavlja internetske ankete o žrtvi
- Lažno se predstavlja kao drugo dijete

Nasilje preko posrednika događa se kad počinitelj napada žrtvu preko treće osobe, koja toga najčešće nije svjesna, npr. neko dijete sazna lozinku drugog djeteta. Tako sa njegove mail adrese može slati uznemirujuće poruke njegovim prijateljima, ostavljati neprimjerene poruke na blogu, četuju ili forumu (Macanović, 2014).

ZAKLJUČAK

Maloljetnička delinkvencija je postala ozbiljan problem koji ostavlja trajne posljedice kako na maloljetnika i njegovu porodicu, tako i na društvo u cjelini. Delinkventno ponašanje zastupljeno je u svim fazama razvoja ljudskog života i razvoja ljudske vrste. U posljednjih nekoliko godine bilježi se stalni porast maloljetničke delinkvencije, te se širi dijapazon djela koja maloljetnici izvršavaju. Ovaj kompleksan problem ne smije se zanemarivati, te na vrijeme treba djelovati preventivno da bi se otklonile teže posljedice. Da bi se djelovalo preventivno i otklonile posljedice delinkventnog ponašanja neophodno je da se poznaju faktori rizika (kriminogeni faktori) koji utiču na ovu pojavu. Pored egzogenih faktora svakako nasmijemo zanemariti ulogu i drugih faktora prije svega unutrašnjih koji takođe podstiču razvoj i pojavu maloljetničke delinkvencije.

LITERATURA

1. Bošković, M. (2007). Osnovi maloljetničke delinkvencije. Banja Luka: Fakultet za bezbjednost i zaštitu.
2. Bošković, M. (2006). Kriminologija. Novi Sad: Pravni fakultet.
3. Vasiljević-Prodanović, D. (2011). Prestupnici pod lupom. Beograd: Zadužbina Andrejević.
4. Gutović, V. (2008). Razvojna psihologija- od fetusa od zrelosti. Banja Luka: Fakultet za fizičku kulturu i sport.
5. Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (2011). Banja Luka: Ministarstvo pravde RS.
6. Macanović, N. (2014). Kriminogena inficiranost učenika. Banja Luka: Udruženje nastavnika i saradnika.
7. Milković, M. (2004). Maloljetnička delinkvencija i socijalni rad. Sarajevo: „Magistrat“.
8. Milić, A. (2004). Poremećaji u ponašanju djece i omladine, Zbornik društveno-humanističkih nauka. Banja Luka: Književna zadruga.
9. Milić, A. (2010). Psihosocijalni aspekti maloljetničke delinkvencije. Banja Luka: Centar psiholiških istraživanja i zaštite mentalnog zdravlja.
10. Milosavljević, B. (1986). Socijalna patologija. Sarajevo: Svjetlost.
11. Milosavljević, B. (1997). Socijalna patologija i društvo. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
12. Milosavljević, B. (2005). Socijalna psihologija. Banja Luka.
13. Milosavljević, M., Jugović, A. (2009). Izvan granice društva – savremeno društvo i marginalne grupe. Beograd: FASPER.
14. Milutinović, M. (1984). Socijalna prevencija kriminaliteta kao posebna oblast kriminalne politike. Herceg Novi: Savjetovanje.

15. Pejović, M. (1997). Porodica i psihopatologija. Beograd: Savremena administracija.
16. Singer, M., Mikšaj- Todorović Lj. (1993). Delinkvencija mladih. Zagreb: Nakladni zavod globus.
17. Singer, M. (1994). Kriminologija. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

CRIMINOGENIC FACTORS OF JUVENILE DELINQUENCY

Abstract: *Young people enter the world of juvenile delinquency and crime earlier and earlier. Many of them are surrounded by numerous risk factors that negatively affect their socialization. Criminogenic factors are all factors that in any way influence the occurrence and development of criminality. They represent a set of factors of a psychological, biological and social nature, which act as causes, conditions and reasons for criminal acts, their mutual relationship and conditioning. There are many divisions, however the most widespread is the division of criminogenic factors into exogenous and endogenous factors. Due to the extensiveness and large number of factors, in this paper we will limit ourselves only to the most important external criminogenic factors, not wanting to diminish the role and importance of other factors.*

Keywords: *criminogenic factors, juvenile delinquency, crime, violence.*